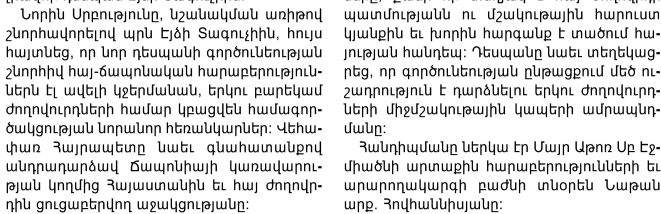


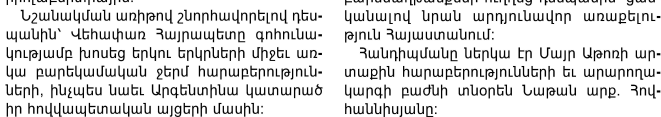
## Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց

## ԿԿ-ում ճաղոնիայի դեմոստրանին



Հանդիպմանը ներկա էր Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի արտաքին հարաբերությունների եւ սրարողակարգի բաժնի տնօրեն Նաթան Բարբ. Յովհաննիսյանը:

## Արգենտինայի նորանշանակ դեսպանին



Հանդիպմանը ներկա էր Մայր Աթոռի արտաքին հարաբերությունների և արարողակարգի բաժնի տնօրեն Նաթան արք. Հովհաննիսյանը:

## Գերմանիայի դեսպանին

Խոսելով Գերմանիայի Բունդեսթագի կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչման

Մորեղը շնորհակալություն հայտնեց Հայոց  
Հովվապետին՝ ջերմ վերաբերմունքի եւ հա-  
մագործակցության համար:



Հանդիպմանն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը գոհունակություն հայտնեց երկու պետությունների, մասնավորապես՝ արդարադատության ոլորտում երկու խախտարարությունների միջև եղած հարաբերակցության փոփոխության և զարգացող համագործակցության առիթով:

Հանդիպմանը ներկա էր Մայր Աթոռի արտաքին հարաբերությունների եւ արարողակարգի բաժնի տնօրեն Նաթան արք. Հովհաննիսյանը:



## Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ցավակցագիրը Քըրք Քըրքորյանի մահվան կապակցությամբ

Հունիսի 17-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գաբրիել Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ցավակցագիր է հղել մամրիկահայ բարերար Քըրք Քըրքորյանի մահվան կապակցությամբ:

Գերագույն հոգեւոր խորհրդի եւ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի միաբանության անունից ցավակցություն հայտնելով լուսահոգի Քըրք Քըրքորյանի հարգաշատներին՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետը նշել է, որ մեծանուն հայորդին իր կյանքի տարիներն արժեւորեց ազգին ու հայրենիքին օգտակարություն բերելու, մեծարժան բարեգործության պատուներով երկրային իր ընթացքը զարգարելու ջանադրությամբ:

«Աստվածաշնորհի կյանքի ընթացքում հոգեւորս Քըրք Քըրքորյանը հասավ գործունեության մեծ հաջողությունների եւ հայրենասիրության ու ազգասիրության ոգով իր կյանքի կարողությունները նաեւ ի սպաս դրեց՝ հանուն Հայաստանի գործադման եւ մեր ժողովրդի առաջընթացի ու բարօրության:

Բարձրորեն գնահատելի է, որ հայրենի մեր երկրին եւ մեր ժողովրդի զավակներին պատուհասած երկրաշարժի տարիներին նա պատրաստակամությամբ եւ ազնիվ բարերարությամբ օժանդակել է աղետի հետեւանքները հաղթահարելու գործին, ինչպես նաեւ գորակցություն ունեցաբերել Հայաստանի եւ Արցախի զարգացման տարբեր ծրագրերին: Հոգեւորս Քըրք Քըրքորյանն իր հիմնադրած «Լինսի» հիմնադրամի միջոցով աստարել է մեր հայրենիքում ճանապարհների վերակառուցմանն ու նորոգությանը, մշակութային հաստատությունների վերանորոգմանը, ինչպես եւ աջակցել «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի հայրենական պատու ու ազգանպաստ ծրագրերի իրականացմանը: Բարեհիշատակ Քըրք Քըրքորյանը նաեւ իր ներդրումն է բերել Սփյուռքի մեր գաղթօջախների շինությանը, ազնիվ նվիրատվությամբ սատարել հայոց հոգեւոր կենտրոն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի պայծառությանը: Հայրենիքին եւ մեր ժողովրդին մատուցած զովեղի ծառայությունների համար հոգեւորս հայորդին իրավամբ արժանացել է Հայաստանի ազգային հերոսի կոչմանը: Նրա անունը միշտ պիտի հիշվի մեր ժողովրդի մեծանուն երախտավորների շարքում»,- ասված է Ամենայն Հայոց Հայրապետի գրության մեջ:

## Քըրք Քըրքորյանի հիշատակի ոգեկոչման արարողություն եւ հոգեհանգիստ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում

Հունիսի 24-ին Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի «Վաչե եւ Թամար Մանուկյան» մատենադարանում, նախագահությամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գաբրիել Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Սերժ Սարգսյանի, տեղի ունեցավ ՀՀ ազգային հերոս, մեծանուն բարերար Քըրք Քըրքորյանի հիշատակի ոգեկոչման արարողություն:

Արարողությանը ներկա էին նաեւ ՀՀ ԱԾ նախագահ Գալուստ Սահակյանը, ՀՀ վարչապետ Հովիկ Աբրահամյանը, ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գագիկ Հարությունյանը, Հայ Առաքելական եկեղեցու թեմակալ առաջնորդներ եւ միաբաններ, ՀՀ Կառավարության անդամներ, ՀՀ-ում ԱՄՆ փոխդեսպան Զարկ Փայսը, ՀՀ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ներկայացուցիչներ եւ բարերար հայորդիներ:

Հիշատակի արարողությանը խոսքով հանդես եկան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ ՀՀ նախագահը:

Այնուհետեւ Մայր տաճարում կատարվեց հոգեհանգստյան արարողություն՝ նորոգ հանգուցյալ Քըրք Քըրքորյանի հոգու խաղաղության համար:

### ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԵՐՋ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ ԽՈՍՔԸ ԶԵՐԲ ԶԵՐԲՈՐՈՅԱԼԻ ՀԻՇԱՍԱԿԻՆ

Վեհափառ Տեր, Հարգելի՛ հոգեւոր հայրեր, Տիկնա՛յք եւ պարոնա՛յք, Այսօր մենք հավաքվել ենք այստեղ խնկարկելու Հայաստանի ազգային հերոս եւ մեծ բարերար Քըրք

ընդ ոչ իրենց կամքով ապրող հայ ժողովրդի բազմաթիվ դուստրերի եւ որդիների պես ցույց է տալիս այն Հայաստանը, որը կարող էր լինել: Նա մարմնավորում է այն Հայաստանը, որը մեզ կից գոյացան՝



Քըրքորյանի հիշատակը, ով կյանքից հեռացավ մեկ շաբաթ առաջ: Քըրք Քըրքորյանը վախճանվեց Մեծ եղեռնի 100-րդ տարելիցի տարում, երբ աշխարհով մեկ պիռաված ողջ հայ ժողովուրդը ոգեկոչում էր այդ ոճրին գոհ գնացած մեր անմեղ նահատակների հիշատակը: Հայտնի է, որ պատմությունը «Եթե»-ներ չի ընդունում: Բայց զուցե Քըրք Քըրքորյանը իսկապես մեզ հայր էր դառնալ մեկ այլ՝ ուրիշ Հայաստանի գործարար, կյանքն առաջ մղող մեկը, կամ՝

նպատակ դնելով իսպառ ջնքել հայ անունը աշխարհի երեսից: Քըրք Քըրքորյանի հիշատակը ոգեկոչելով՝ արժանին պետք է մատուցեք նաեւ Ամերիկային ու նրա ժողովրդին: Հենց այնտեղ էր, որ բացահայտվեց գործարարի նրա տաղանդը, եւ հնարավորություն տրեղծվեց, որ նա ծափի իր բազմաթիվ գործունեությունը: Եվ նրա օրինակը եզակի չէ. հայրուր հազարավոր հայերի համար ԱՄՆ դարձավ նոր հայրենիք, որը նրանց տվեց Հա-



Հայաստանի բռնցքամարտի չեմպիոն, կամ, ասենք, հայկական օդուժի հերոս օդաչու: Կամ էլ լինել սովորական կյանքով ապրող, արժանապատվորեն իր ընտանիքի հացը վաստակող աշխատավոր այդ մեկ այլ՝ ուրիշ Հայաստանում: Այս հարցադրման պատասխանը մեզ այսօր ոչ ոք չի կարող տալ: Սակայն Քըրք Քըրքորյանը Սփյուռ-

յոց ցեղասպանությունը վերապրելու եւ կյանքը նորովի ստեղծելու հնարավորություն:

Նա ինք տարեկանից հաց էր վաստակում, որ կարողանար օգնել ծնողներին: Նա բռնցքամարտիկ էր եւ օդաչու, մեքենաշինական եւ զվարճանքի արդյունաբերությունների մեծ դերակատար:

Շարունակությունը՝ էջ 3

### Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱԲՐԵՂԻ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍՔԸ ԶԵՐԲ ԶԵՐԲՈՐՈՅԱԼԻ ՀԻՇԱՍԱԿԻՆ

Մեծարգո Նախագահ, Սիրելի հոգեւոր հայրեր, Հարգարժան փոխդեսպան Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների, Սիրելի ներկաներ, Այսօր համախմբվել ենք Մայր

թյան բնագավառում իր ջանասեր ու անողւ աշխատանքի շնորհիվ Աստծո օրհնությամբ կարողացավ հասնել մեծ արդյունքների: Ազգասեր ու հայրենասեր հայորդին նաեւ օրհնված էր Աստծուց



Աթոռ Սբ Էջմիածնում՝ մեր հարյուրամյա հիշատակի օրը: Բարեգաճնի տուրքը մատուցելու մեր ժողովրդի արժանավոր զավակ, ազգային բարերար տիար Քըրք Քըրքորյանի հիշատակին:



Արդթեղվ ենք հիշում մեծանուն հայորդուն, ով իր կյանքի տարիները արդյունազարդեց իր համար երկրորդ հայրենիք դարձած ԱՄՆ-ի հասարակական կյանքին ներդրումներով, ինչպես եւ Մայր հայրենիքին ու հարազատ ժո-

բարեգործության շնորհով: Բարեգաճնի տուրքը մատուցելու մեր ժողովրդի արժանավոր զավակ, ազգային բարերար տիար Քըրք Քըրքորյանի հիշատակին:



մանակը եւ հարստութեան օրերին՝ աղջատություններով (Սիրաբ 18.25): Հոգեւորս Քըրք Քըրքորյանն իր բարերարությունները կատարում էր որպես կյանքի դառնություններն ու դժվարությունները դիմագրաված մարդ, ով գիտեր կարիքի ու նեղության մեջ գորակցության կարեւորությունը:

Շարունակությունը՝ էջ 3

## Շահե վրդ. Անանյանը՝ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի տնօրեն



Ն. Ս. Ս. Ս. Ս. Գարեգին Բ Շարյազույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հայրապետական տնօրինությամբ Շահե վրդ Անանյանը նշանակվել է Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի տնօրեն:

### Շահե վրդ. Աճառյան

(կենսագրություն)

Շահե վրդ. Անանյանը (ավագանի անունը՝ Արտյոմ) ծնվել է 1982 թ. հոկտեմբերի 1-ին Կոտայքի մարզի Նոր Հաճն քաղաքում: 1999 թ. ավարտել է տեղի միջնակարգ դպրոցը: 1999-2005 թթ. ուսանել է ավարտել է Սեւանի Վազգենյան հոգեւոր դպրատնոցը եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանը:

2005 թ. պաշտպանել է ավարտաճառ՝ «Անդամ նախադասությունները չորս Ավետարաններում (գրաբար եւ հունարեն բնագրեր)»:

2004 թ. ձեռնադրվել է սարկավագ, իսկ 2005 թ.՝ կուսակրոն քահանա:

2005-2006 թթ. պաշտոնավարել է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Կաթողիկոսարանում՝ որպէս Վեհափառ

Հայրապետի գավազանակիր-գործակալ:

2006-2009 թթ. ուսանել է Փարիզի Կաթողիկ համալսարանում եւ Սորբոնի համալսարանի Հիմնարկային լեզուների եւ մշակույթի բարձրագույն դպրոցում:

2009 թ. հունիսին Փարիզում աստվածաբանական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի համար պաշտպանել է «Անձնավորված իմաստությունն Անակաղ Շուրճի» ըստ հայ միջնադարյան մատենագրության տվյալների. կանոնական ընթերցման մի փորձ» խորագրով ատենախոսություն: 2009 թ. նշանակվել է Նախ «Էջմիածին» ամսագրի գլխավոր խմբագրի տեղակալ, ապա 2012 թ.՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի պաշտոնական մամուլի բաժնի տնօրեն: 2013 թ. ստանձնել է Նաեւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հրատարակչական բաժնի տնօրենի պաշտոնը:

2014 թ. պաշտպանել է վարդապետական ատենախոսություն՝ «Անձնավորված իմաստության գաղափարի առաջացումն ու զարգացումը» ըստ Անակաղ Ա-Թ-ի խորագրով եւ ստացել մասնավոր վարդապետական աստիճան:

2014 թ. մարտից ուսանում է Երեւանի պետական համալսարանի ասպիրանտուրայում (փիլիսոփայություն)՝ փիլիսոփայության պատմության մասնագիտացմամբ: Հեղինակ է հայերեն եւ օտար լեզուներով չորս գիրք-մենագրության, չորս տասնյակից ավելի գիտական ու հրապարակախոսական հոդվածների:

2006-ին մասնակցել է Բրազիլիայի Պորտու Ալեգրե քաղաքում գումարված՝ Եկեղեցական համաշխարհային խորհրդի հերթական գլխավոր ասամբլեային:

2010 թ. անդամակցել է ԵՀՆ «Հավատը եւ կարգ» հանձնախմբին, իսկ 2014-ից անդամ է Անգլիկան եւ Արեւելյան Ուղղափառ Եկեղեցիների, ինչպէս նաեւ Կաթողիկ եւ Արեւելյան Ուղղափառ Եկեղեցիների՝ միջեկեղեցական երկխոսության կառուցակալ տնօրենի միջազգային աստվածաբանական հանձնախմբին:

## ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ ԽՈՍՏԸ ԵՐԵՐԵՐՈՐՅԱՆԻ ԴԵԿԱՏԱԿԻՆ

Սկիզբը՝ էջ 2

Նա երբեք չմոռացավ իր հայկական արմատները, ինչը հեշտությամբ կարող էր անել ներգաղթյալների այդ միջավայրում:

1988 թվականի ավերիչ երկրաշարժից ի վեր Երեւոյանը կանգնեց օգնության կարիք գգացող Հայաստան երկրի կողքին՝ աստարելով իր ջուրերին ու եղբայրներին: Նա այնքան համեստ էր, որ երբեք թույլ չտվեց իր անունով որեւէ անվանակցություն անել Հայաստանում կամ մեր այլ վայրում: Ամենուր, որտեղ նրա հովանաբարությամբ իրականացվել են բարեգործական ծրագրեր, այդպիսի առաջարկներ հնչել են, սակայն Երեւ Երեւոյանն անդրդիլին էր իր այդ սկզբունքային դիրքորոշման մեջ:

Մարդն ապրում է այնքան ժամանակ, որքան ժամանակ հիշում է խոսում են նրա մասին: Մենք մեր հերոսին՝ Երեւ Երեւոյանին, չենք մոռանալու: Մենք հիշելու ենք, որ նրա շնորհիվ Հայաստանում կառուցվեցին ու նորոգվեցին բազմաթիվ ճանապարհներ, ենթակառուցվածքներ, մշակութային օջախներ, եւ նոր զարկ տրվեց Հայաստանի տնտեսությանը:

Մենք երախտապարտ ենք ամերիկահայ մեր մեծ հայրենակցին Հայաստանի կյանքում իր ունեցած լուրջ ավանդի համար եւ մենք երբեք դա չենք մոռանալ: Երեւ Երեւոյանի հիշատակը միշտ վառ կմառ մայր Հայաստանում:

Այն վառ է լինելու, որպեսզի կրկին ու կրկին իրականություն դառնա մեր այլ մեծ ամերիկահայի խոսքը. «Կործանեցե՛ք Հայաստանը, տեսե՛ք՝ կկարողանա՛ք: Իրենց տներին քշեցե՛ք առաքառ, մի՛ մոռացե՛ք ձեռքերից իսկ ճամփի հացն ու ջրի վերջին ումպը. կրակի՝ տվե՛ք իրենց եւ իրենց Աստծո՛ւ տները: Տեսե՛ք՝ նրանք դարձյալ պիտի չապրեն: Տեսե՛ք՝ ցեղը դարձյալ չափոյի հաւանի», երբ նրանցից երկուսը քսան տարի հետո հանդիպել են օմիադն իրենց մայրենի լեզվով:

Անցած հարյուր տարում հայն ու հայը հանդիպել են ու սկսեցին կերտել Նոր Հայաստանը:

Հանդիպեցին Երեւ Երեւոյանը եւ Նոր Հայաստանը. խոսեցին իրար հետ եւ ծաղրեցին դաիների ստոր գաղափարները:

Բոլորին անունից շնորհակալություն եմ հայտնում քեզ՝ Երեւ Երեւոյան: Հանգչի՛ր խաղաղությամբ:

## Ն. Ս. Ս. Ս. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍՏԸ ԵՐԵՐԵՐՈՐՅԱՆԻ ԴԵԿԱՏԱԿԻՆ

Սկիզբը՝ էջ 2

Նա կյանքի իր ուղին սկսել էր նյութական մեծ դժվարություններով, երիտասարդ տարիքում մուտք գործել մարդկական ասպարեզ, Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ժամանակ ծառայել որպէս օդաչու: Նեղության թե լիության մեջ նա միշտ ջերմ գգացումով է կրել իր սրտում հայրենաց սերը, ազգին ու հայրենի երկրին օգտակար լինելու աստվածահաճո նախանձախնդրությունը: Հոգեւոր Երեւ Երեւոյանը սրտաբուխ բարերարություններով իր ավանդն է բերել Սփյուռքի մեր գաղթաբնակների բարգավաճմանը: Նա օգնության ձեռք մեկնեց երկրաշարժի աղետից տուժած մեր ժողովրդի անվանակերին, այնուհետ հայոց անվախ պետականության վերահաստատումով խանդավառված՝ սատար եղավ Հայաստանի եւ Արցախի առաջնության, ներդրում բերեց մեր հայրենիքի զարգացման ծրագրերին: Լուսահոգի բարերարն ավանդ է բերել նաեւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի պաշտոնաթանգը: Հայրենիքին ու ժողովրդին մատուցած գովաբան ծառայությունների համար բարեհիշատակ Երեւ Երեւոյանն արդարորեն արժանացել է Հայաստանի ազգային հերոսի բարձրագույն կոչմանը:

Բարեգործության պտուղներով լուսահոգի Երեւ Երեւոյանը զարդարեց երկրավոր իր կյանքը եւ ծառայաւոր իր ոգով, իր համեստ նկարագրով մեր ժողովրդի մեջ թողեց բարի անուն ու հիշատակ: Մեր Տեղ Հիսուս Երիտասու խոսքի համաձայն՝ այսպիսի ընթացքով է նաեւ մարդն արժանի դառնում հավիտենական հարկերի տակ ընդունելի լինելու (Դուկ. 16:9):

Այսօր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարի նվիրական կամարների ներքո աղոթք են ծառայաւորելու առ Բարձրյալն Աստված, որ Իր ամենաառաջ գոյությամբ երկնքի լուսեղնն օրհնաներում հանգչեցնի նորոգ հանգուցյալ Երեւ Երեւոյանի հոգին եւ պարգեւի երանություն ու խաղաղություն հավիտենության մեջ՝ Իր Սբ Աջի ամենակնամ ուղիւնու ներքո: Այլեւ հայցում ենք, որ Տեղը Սբ Հոգու միաթարության շնորհներով պիտի Երեւոյանն ընտանիքի անդամներին եւ բոլոր վնասույթներին: Աղոթում ենք նաեւ մեր հայրենիքի խաղաղ, ապահով ու անվտանգ կյանքի համար, որի նկատմամբ սիրով ապրեց եւ գործեց հոգեւոր Երեւ Երեւոյանը:

Տիրոջ բարի եւ հավատարիմ ծառա, սիրելի՛ Երեւ Երեւոյան, «մո՛ւտ յուրախութիւն Տեառն քոյ» (Խմմտ. Մատթ. 25:21):

Խու՜նկ, աղոթք եւ օրհնություն լուսահոգի Երեւ Երեւոյանի բարի հիշատակին:

## Իսահակ վրդ. Պողոսյանն ընտրվել է Բուլղարիայի հայոց թեմի առաջնորդ

Հունիսի 20-ին, օրինությամբ Ն. Ս. Ս. Ս. Գարեգին Բ Շարյազույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, Բուլղարիայի հայոց թեմում՝ Վառնա քաղաքի Ս. Սարգիս Եկեղեցում, տեղի ունեցավ թեմակալ առաջնորդի ընտրությունը:

Վեհափառ Հայրապետի հանձնարարությամբ ընտրությանը ներկա Ուկրաինայի հայոց թեմի առաջնորդ Մարկոս Եպս Հովհաննիսյանի, ինչպէս նաեւ թեմական-պատգամավորական ժողովի դիվանի տեղեկացմամբ՝ ժողովի 52 անդամներից ներկա գտնվող 48 պատգամավորները Մայր Աթոռի միաբանների եռանուն ցանկից (Նարեկ վրդ. Ավագյան, Իսահակ վրդ. Պողոսյան, Չաքարիա վրդ. Բաղդուկյան) Բուլղարիայի հայոց թեմի առաջնորդ են ընտրել Մայր Աթոռի սոցիալական ծառայությունների գրասենյակի տնօրեն Իսահակ վրդ. Պողոսյանին:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հայրապետական օրհնությունն ստանալուց հետո Բուլղարիայի հայոց թեմի նորընտիր առաջնորդը կստանձնի իր առաջնորդական պարտականությունները:



## Իսահակ վրդ. Պողոսյան

(կենսագրություն)

Իսահակ վրդ. Պողոսյանը ծնվել է 1978 թ. նոյեմբերի 20-ին Երեւանում:

1996-2002 թթ. սովորել է ավարտել է Սեւանի Վազգենյան դպրատնոցն ու Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանը:

2002 թ. դեկտեմբերի 25-ին երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ Մայր Եկեղեցում ձեռնադրվել է սարկավագ:

2002-ից, որպէս օգնական-բարտուղար, աշխատանքի է անցել Մայր Աթոռի տնտեսական բաժնում:

2003 թ. ծառայության է նշանակվել Մայր Աթոռի մատակարարման բաժնում:

2005 թ. փետրվարի 3-ին ձեռնադրվել է կուսակրոն քահանա:

2006 թ. իր ծառայությունն իրականացրել է որպէս Մայր Աթոռի մատակարարման բաժնի տնօրենի պաշտոնակատար:

2007-2008 թթ. Հունաստանի Ա-

թենք քաղաքում մասնակցել է Եւգլի դասընթացների:

2009 թ. նշանակվել է Վեհարանի հյուրընկալ, իսկ 2010-2013 թթ.՝ Մայր Աթոռի մաքսային լիազոր:

2010 թ. պաշտպանել է «Վարագա Սուրբ Նշանը եւ վանքը հայ մատենագրության մեջ» խորագրով վարդապետական թեզը եւ ստացել մասնավոր վարդապետության աստիճան:

2011 թ. Մայր Աթոռի Գեորգյան ճեմարանում ծառայության է անցել որպէս տնտեսական եւ կարգապահական գծով պատասխանատու:

2011-2012 թթ. Կանադայի Տորոնտո քաղաքում ուսանել է անգլերեն եւ Նոր Կտակարանի ներածություն:

2014-2015 թթ. սովորել է Երեւանի Կ. Աթովմյան անվան մանկավարժական համալսարանում:

2014-ից Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի սոցիալական ծառայությունների գրասենյակի տնօրենն է:

Հայր սուրբը մի քանի գրքերի հեղինակ է:

## Ճավակցագիր

### հայ կաթողիկէ Պատրիարքի վախճանման առիթով

Հունիսի 26-ին Ն. Ս. Ս. Ս. Ս. Գարեգին Բ Շարյազույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ցավակցագիր է հղել Հռոմի Արքայական Զահանայապետ Ֆրանցիսկոս Պապին՝ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարք Ներսէս Պետրոս ԺԺ Թարմումու վախճանման կապակցությամբ:

Վեհափառ Հայրապետը Գերագույն հոգեւոր խորհրդի եւ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի միաբանության անունից վնասակցություն է հայտնել Նորին Սրբություն Ֆրանցիսկոս Պապին, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու հոգեւոր դասին եւ հավատացյալներին:

Նորին Սրբությունն ընդգծել է լուսահոգի Պատրիարքի երկար տարիների ինկրյալ ծառայությունը Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու անդառնալու՝ իր խնդիր Զրիստոսի Սբ Եկեղեցու առաքելության արդյունավորման, հոգեւոր ժառանգության պահպանման ու արժեւորման:

Ամենայն Հայոց Հայրապետն աղոթք է բարձրացրել, որ Տեղը երկնային երանական բարձրություններում լուսեղն մեջ քաղցրությամբ ընդունի հոգին Նորոգ հանգուցյալ Ներսէս Պետրոս ԺԺ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու հոգեւոր դասին եւ հավատացյալներին:

Նորին Սրբությունն ընդգծել է լուսահոգի Պատրիարքի երկար տարիների ինկրյալ ծառայությունը Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու անդառնալու՝ իր խնդիր Զրիստոսի Սբ Եկեղեցու առաքելության արդյունավորման, հոգեւոր ժառանգության պահպանման ու արժեւորման:

Ամենայն Հայոց Հայրապետն աղոթք է բարձրացրել, որ Տեղը երկնային երանական բարձրություններում լուսեղն մեջ քաղցրությամբ ընդունի հոգին Նորոգ հանգուցյալ Ներսէս Պետրոս ԺԺ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու հոգեւոր դասին եւ հավատացյալներին:

Նորին Սրբությունն ընդգծել է լուսահոգի Պատրիարքի երկար տարիների ինկրյալ ծառայությունը Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու անդառնալու՝ իր խնդիր Զրիստոսի Սբ Եկեղեցու առաքելության արդյունավորման, հոգեւոր ժառանգության պահպանման ու արժեւորման:

Ամենայն Հայոց Հայրապետն աղոթք է բարձրացրել, որ Տեղը երկնային երանական բարձրություններում լուսեղն մեջ քաղցրությամբ ընդունի հոգին Նորոգ հանգուցյալ Ներսէս Պետրոս ԺԺ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու հոգեւոր դասին եւ հավատացյալներին:

Նորին Սրբությունն ընդգծել է լուսահոգի Պատրիարքի երկար տարիների ինկրյալ ծառայությունը Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու անդառնալու՝ իր խնդիր Զրիստոսի Սբ Եկեղեցու առաքելության արդյունավորման, հոգեւոր ժառանգության պահպանման ու արժեւորման:

Ամենայն Հայոց Հայրապետն աղոթք է բարձրացրել, որ Տեղը երկնային երանական բարձրություններում լուսեղն մեջ քաղցրությամբ ընդունի հոգին Նորոգ հանգուցյալ Ներսէս Պետրոս ԺԺ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու հոգեւոր դասին եւ հավատացյալներին:

Նորին Սրբությունն ընդգծել է լուսահոգի Պատրիարքի երկար տարիների ինկրյալ ծառայությունը Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու անդառնալու՝ իր խնդիր Զրիստոսի Սբ Եկեղեցու առաքելության արդյունավորման, հոգեւոր ժառանգության պահպանման ու արժեւորման:

Ամենայն Հայոց Հայրապետն աղոթք է բարձրացրել, որ Տեղը երկնային երանական բարձրություններում լուսեղն մեջ քաղցրությամբ ընդունի հոգին Նորոգ հանգուցյալ Ներսէս Պետրոս ԺԺ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու հոգեւոր դասին եւ հավատացյալներին:

Նորին Սրբությունն ընդգծել է լուսահոգի Պատրիարքի երկար տարիների ինկրյալ ծառայությունը Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու անդառնալու՝ իր խնդիր Զրիստոսի Սբ Եկեղեցու առաքելության արդյունավորման, հոգեւոր ժառանգության պահպանման ու արժեւորման:

Ամենայն Հայոց Հայրապետն աղոթք է բարձրացրել, որ Տեղը երկնային երանական բարձրություններում լուսեղն մեջ քաղցրությամբ ընդունի հոգին Նորոգ հանգուցյալ Ներսէս Պետրոս ԺԺ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու հոգեւոր դասին եւ հավատացյալներին:

Նորին Սրբությունն ընդգծել է լուսահոգի Պատրիարքի երկար տարիների ինկրյալ ծառայությունը Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու անդառնալու՝ իր խնդիր Զրիստոսի Սբ Եկեղեցու առաքելության արդյունավորման, հոգեւոր ժառանգության պահպանման ու արժեւորման:

Ամենայն Հայոց Հայրապետն աղոթք է բարձրացրել, որ Տեղը երկնային երանական բարձրություններում լուսեղն մեջ քաղցրությամբ ընդունի հոգին Նորոգ հանգուցյալ Ներսէս Պետրոս ԺԺ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու հոգեւոր դասին եւ հավատացյալներին:

Նորին Սրբությունն ընդգծել է լուսահոգի Պատրիարքի երկար տարիների ինկրյալ ծառայությունը Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու անդառնալու՝ իր խնդիր Զրիստոսի Սբ Եկեղեցու առաքելության արդյունավորման, հոգեւոր ժառանգության պահպանման ու արժեւորման:

Ամենայն Հայոց Հայրապետն աղոթք է բարձրացրել, որ Տեղը երկնային երանական բարձրություններում լուսեղն մեջ քաղցրությամբ ընդունի հոգին Նորոգ հանգուցյալ Ներսէս Պետրոս ԺԺ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու հոգեւոր դասին եւ հավատացյալներին:

Նորին Սրբությունն ընդգծել է լուսահոգի Պատրիարքի երկար տարիների ինկրյալ ծառայությունը Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու անդառնալու՝ իր խնդիր Զրիստոսի Սբ Եկեղեցու առաքելության արդյունավորման, հոգեւոր ժառանգության պահպանման ու արժեւորման:

Ամենայն Հայոց Հայրապետն աղոթք է բարձրացրել, որ Տեղը երկնային երանական բարձրություններում լուսեղն մեջ քաղցրությամբ ընդունի հոգին Նորոգ հանգուցյալ Ներսէս Պետրոս ԺԺ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու հոգեւոր դասին եւ հավատացյալներին:

## «Հայոց ցեղասպանություն. 100 տարի անց» գիտաժողով Լոզանում



ղացում տեղի ունեցան միջազգային գիտաժողով՝ «Հայոց ցեղասպանություն. 100 տարի անց» խորագրով, եւ Էկումենիկ արարողություն Աստվածամոր Մայր տաճարում:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Շայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությամբ գիտաժողովին եւ Էկումենիկ արարողությանը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը ներկայացրեց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի եկեղեցական հայեցակարգային հարցերի գրասենյակի տնօրէն Բագրատ Եպս Գալստայանը: Վերջինս հանդէս եկավ բանախոսությամբ՝ «Ինչպե՞ս ապրել միասին Հայոց ցեղասպանության 100 տարեկիցին» թեմայով:

Շվեյցարիա կատարած այցի ժամանակ Բագրատ Եպիսկոպոսը հանդիպում ունեցավ Շվեյցարիայի հայ համայնքի հետ, սուրբ Պատարագ մատուցեց ժնեւի եւ Լեման շրջանի Ս. Հակոբ եկեղեցում:

Սրբազանն այցելեց Նաեւ եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի գրասենյակ, որտեղ հանդիպումներ ունեցավ ԵՊՀ-ում Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու թուրք եկեղեցիների ներկայացուցիչների հետ:

Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարեկիցի ոգեկոչման միջոցառումների շրջանակներում հունիսի 4-7-ը Շվեյցարիայի Վո Նահանգի Երիտասարդական եկեղեցիների միության նախաձեռնությամբ Լոզան քա-

## Հայոց ցեղասպանության սր Լահատակների սրբապատկերը կտարվի տարբեր եկեղեցիներ

Ապրիլի 23-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում տեղի ունեցած Հայոց ցեղասպանության զոհերի սրբադասան արարողության ժամանակ օծվեց սր Լահատակների պատկերը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հայրապետական օրհնությամբ՝ Նահատակաց սրբապատկերը հավատացյալ ժողովրդի խոնարհումի եւ աղոթքի համար գտնուել է Մայր տաճարում:

Առաջիկա ամսում սրբապատկերը կփոխադրվի Մայր Աթոռի Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցի: Ի տես եւ ի օրհնություն հավատավոր հայրորդիների՝ օգոստոսին այն կտարվի Երեւանի Սբ Գրիգոր Լուսավորիչ մայր եկեղեցի, ապա՝ Հայ եկեղեցու հայաստանյան թեմերի առաջնորդահիստ եկեղեցիներ:



## Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ցավակցագիրը վրաց եկեղեցու հովվապետին եւ վրաստանի նախագահին

Վրաստանի մայրաքաղաք Թբիլիսիում տեղի ունեցած ջրիղեղի հետեւանքով քաղաքային զոհերի եւ ավերածությունների կապակցությամբ հունիսի 15-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Շայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ցավակցագիր է հղել Վրաց Ողղափառ եկեղեցու առաջնորդ Համայն Վրաստանի Կաթողիկոս-Պատրիարք Իկոմ Բ-ին եւ Վրաստանի նախագահ Գիորգի Մարգվելաշվիլին:

Գերագույն հոգեւոր խորհրդի, Հայոց եկեղեցու հոգեւորականաց դասի եւ հավատավոր հայ ժողովրդի անուկից ցավակցություն հայտնելով զոհվածների ու անհայտ կորածների ընտանիքներին եւ վրաց ժողովրդին՝ Նորին Սրբությունը հայցել է, որ Բարձրադ Տերն Իր երկնային օթեաններում խաղաղության մեջ հանգչեցնի մահացածների հոգիները:

Վեհափառ Հայրապետն ուժ եւ կրօնով է մարթել վրաց հոգեւոր ու աշխարհիկ իշխանություններին եւ աղոթք վերառաքել առ Աստված, որ Տերը Վրաստանը եւ երայրական վրաց ժողովրդին հեռու պահի նման ողբերգություններից:

Լրատվական կայքէջը՝  
ՄԱՅՐ ԱԹՐՈՒ ՍՈՒՐԵ ԷՋՄԻԱԾՆԻ  
ՏԵԼԵԿԱՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ

## Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի պատվիրակությունը մասնակցեց Ասորի Ողղափառ եկեղեցու արարողություններին

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Շայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությամբ հունիսի 14-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի արտաքին հարաբերությունների եւ արարողակարգի բաժնի տնօրէն Նաթան արք. Հովհաննիսյանը, Դամասկոսի հայոց թեմի առաջնորդ Արմաշ Եպս Նալբանդյանը եւ Ռումիլիայի հայոց թեմի առաջնորդ Տաթև Եպս Հակոբյանը Դամասկոսում (Սիրիա)՝ Ս. Եփրեմ վանքում, մասնակցեցին ասորի ժողովրդի ցեղասպանության 100-րդ տարեկիցի եւ Ասորի Ողղափառ թուրք եկեղեցու մյուռնոսօրինության արարողություններին:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի պատվիրակությունն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի երբայրական ողջուկները փոխանցեց Ասորից եւ Համայն Արեւելքի Պատրիարք Նորին Սրբություն Սուր Իգնատիոս Եփրեմ Երկրորդին:

Թուրք եկեղեցում ցեղասպանության զոհերի ոգեկոչման եւ մյուռնոսօրինության արարողությանն առիթով ընթերցվեց Նաեւ Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետի պատգամը:

«Մեր եկեղեցու պատվիրակության մասնակցությունը սրբազան այս արարողությանը վկայությունն է մեր թուրք եկեղեցիների եւ հավատավոր ժողովուրդների հավատքի միության եւ անսասան եղբայրության՝ խաբարված առաքելահաստատ հավատքի եւ եկեղեցական դարավոր ավանդության վրա: Մեր եկեղեցիները ծոցում ծնվել են եկեղեցական հայրեր եւ համաքրիստոնեական սրբեր, եւ ստեղծվել է շատագուրկական եւ մեկնողական հսկայածավալ ժառանգություն, որն առանցքային դեր է ունեցել ողղափառ դավանանքի պահպանման գործում:

Մեր ներկայացնում ենք եկեղեցիներ եւ ժողովուրդներ, որոնք կապված են ոչ միայն հավատքի նյութությամբ, այլեւ՝ պատմության ընթացքում կրած միեւնոյն ցավով ու տառաջանքով, պայքարի միեւնոյն ոգով եւ արդարության նյութ տեւելով: Հայ եւ ասորի ժողովուրդները կրեցին Նաեւ մարդկության հանդէպ գործված ոճրագործություններից մեծագույնի՝ ցեղասպանության ողջ դժամությունն ու հետեւանքները, սակայն Բարձրադ Սատծու կամքը՝ անսասան պահեցին իրենց հայրերի հավատքը եւ Երիտասարդ սիրով գործացած՝ հաւնեցին Նոր կյանքով:

Անդադառնալով Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարեկիցին նվիրված

միջոցառումներին Ասորի Ողղափառ եկեղեցու Հովվապետի եւ թուրք եկեղեցիների առաջնորդների մասնակցությամբ, ինչպէս Նաեւ ցեղասպանությունների դատապարտման ու կանխարգելման ողղված եկեղեցիների ջանքերին՝ Նորին Սրբությունը Նշել է. «Այսօր էլ մենք իշխում են հարգանքի տուրք ենք մատուցում անմեղ այն բոլոր զոհերի հիշատակին, ովքեր Նահատակվել ու Նահատակվում են իրենց հավատքի համար: Միասնական կերպով Նաեւ անորոշաբանում եւ դատապարտում ենք այն անմարդկային գործողությունները, որոնք պատճառ են հանդիսանում մարդկային կյանքի կրքստի: Մեր սուրբ Նահատակների առջին կանգն առավել զորացնում է մեզ՝ համատեղ պայքարելու մարդկության հանդէպ գործվող ոճրագործությունների դատապարտման եւ արդարության հաստատման համար»:

Խոսելով Մերձավոր Արեւելքի երկրներում շարունակվող պատերազմի ու հալածանքների մասին՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդօգնել է. «Այդ ողբերգական իրադարձությունների հետեւանքներն անմիջականորեն զգում ենք դուք՝ կենաց եւ մահու պայքար մղելով արդարության ու խաղաղության համար: ...Ձեզ հետ միասին Մենք դատապարտում ենք բոլոր ժողովուրդների հանդէպ իրակացված ջարդերն ու կոտորածները: Հայցում ենք Երկնավորից, որ շուտափույթ կերպով խաղաղությունը վերահաստատվի Սիրիայում եւ աշխարհի մյուս հատվածներում»:

Նորին Սրբությունն ընդօգնել է Նաեւ, որ այս տարի Հայ եւ Ասորի եկեղեցիներում կատարվող մյուռնոսօրինությունը կրէ իրավեր եւ ժողովուրդներին՝ մալու սրբության շնորհի մեջ, մերժելու չարը եւ կյանքում պահպանելու Տիրոջ Ավետարանի լույսը:

«Մյուռնոսօրինությունը պատգամ է ապրելու Երիտասարդ եւ ընթանալու Նոր հետ, քանզի սուրբ մյուռնոսի Քրիստոս մկրտված՝ Երիտասարդ հանդէպակցվեցինք (իմում. Գաղ. 9: 27): Տիրոջ հետ, տերունակալարեց տիրով միայն պիտի գերակայեն մեր կյանքում բարությունն ու արդարությունը, մեր սրտերում անսասան մի մեր հայրերի սուրբ հավատքը, եւ մեր ուղին լինի բազմաթիվ ու բարեփոխ»,- Նշել է Ամենայն Հայոց Հովվապետը:

## Օծվեց Առատաշենի Սբ Աստվածածին եկեղեցին

Քասախ գետի աջփնյակում գտնվող Առատաշեն համայնքն այս օրվան երկար էր սպասել: Դեռ 2012-ից սկսված եկեղեցու շինարարության աշխատանքներն արդեն ավարտին հասան: Հունիսի 17-ին Արմավիրի թեմի առաջնորդ Սիւն Եպս Աղամյանի ձեռամբ օծվեցին նորակառույց Սբ Աստվածածին եկեղեցու զմբեթի խաչն ու զանգերը՝ որպէս եկեղեցու երկու օր հետո կայանալից իմնական օծման արարողության նախընթաց:

Հունիսի 19-ին կայացավ եկեղեցու բացման եւ օծման արարողությունը՝ զխավորությամբ թեմի առաջնորդ Սիւն Եպս Աղամյանի, մասնակցությամբ Հայոց բանակի հոգեւոր առաջնորդ Վրթանես Եպս Աբրահամյանի եւ Արմավիրի թեմի հոգեւորական դասի: Հանդիսավոր օծման արարողությանը ներկա էին Արմավիրի մարզպետ Աշոտ Դահրամանյան, բարձրաստիճան պաշտոնյաներ, բազմաթիվ իյուրեր Հայաստանի այլ մարզերից եւ արտերկրից, բազմաթիվ



հավատացյալներ Առատաշեն համայնքից: Առաջնորդ սրբազան հայոց կարողաց Կեանքառ Հայրապետի սրբատառ կոնդակը, որով նորած եկեղեցու բարեբաղը պարգեւատրվեց «Սուրբ Ներսէս Շնորհալի» շքանշանով:

Եկեղեցու բարեբաղն եւ համայնքի բնակիչ տիար Արամ Պողոսյանը, ով ՊԼ պահեստային գնդապետ եւ արցախյան ազատամարտի մասնակից եկեղեցու ճարտարապետը Սամվել Հակո-

բյանն է: Ճարտարապետի օգնականը համայնքի բնակիչ Վարդան Պողոսյանն է, իսկ քանդակագործը՝ Աշոտ Ներսիսյանը:

Բարեկարգվել է Նաեւ եկեղեցու հարակից տարածքը, որին իրենց մասնակցությունն են բերել մեր հավատավոր զավակները ինչպէս համայնքի ներսում, այնպէս էլ արտերկրում ապրող: Ամսման չէր Նաեւ դպրոցի տնօրինությունը եւ համայնքապետարանը՝ համայնքապետ Վահրամ Հարությունյանի զվխավորությամբ:

Եկեղեցին անվանակոչվել է Սբ Մարիամ Աստվածածին անունով՝ ի իշխանակ բարեբաղի մոր եւ բոլոր մայրերի:

Սրբազան հայրն իր շնորհավորական խոսքում մաղթեց, որ բարձրացված սուրբ խաչը պահպանի լինի Առատաշեն գյուղին:

Օծման արարողությունից հետո նորած եկեղեցում կայացավ բարեբաղի որդու եւ թոռների մկրտության արարողությունը:

Արմավիրի թեմի առաջնորդարան

Եկեղեցու պատմության հոլովու- թում ցանկացած ժամանակա- հատվածի օբյեկտիվ է հավա- սարակաշխման վերլուծության արդիա- կան է ինչպես դավանաբանական, հայ- րաբանական, պատմական, այնպես էլ հոգեւոր դասի աստվածաբանական ժառանգության ուսումնասիրության տեսանկյունից: Այդ ոլորտի արժեքավոր աշխատանքները է Զակոր արք. Գև- ճյանի «Մարտին Լութեր: Մի բարե-



Լյութերականության նկատմամբ Զայ եկեղեցու օբյեկտիվ է հավասարակշ- րված ըմբռնմանը հետամուտ Զակոր արք. Գևճյանը բնագրերի եւ սկզբնաղ- բյուրների համակարգված վերլուծու- թյամբ անդրադարձել, ամբողջության մեջ ներկայացրել է բնական արժեքու- ման է ենթարկել Մարտին Լյութեր աստ- վածաբանի եւ բարեփոխող գաղա- փարների կայացման հոգեւոր եւ հասա- րակական հիմքերը եւ դրա հիման վրա հանգամանորեն շարադրել Լյութեր աստվածաբանի եւ Լյութեր վանական գործի կենսագրությունը: Ընդ ո- րում, ինչպես հեղինակն է վկայում, այս հարցում նրա կողմից ընտրված վերլու- ծական մոտեցումը հետամուտ է նաեւ մեկ այլ նպատակի: Զանի որ «Մի կող- մից բողոքականները Լյութերն էին պաշտպանում իրենց ռաիփրային, Լյու- իրակ բարեպաշտական լեգենդներն էին հիստում նրա շուրջ, իսկ միւս կողմից էլ կաթոլիկները անարգանքի սինկին էին գամում նրան» (էջ 6), եվ հիմք ընդունե- լով, որ «Այս պատկերն այսօր բոլորովին փոխուել է» (էջ 6), Զակոր արք. Գև- ճյանն աշխատանքը շարադրելու ձգ- տել է հաղթահարել բնարկվող հիմնա- հարցի նկատմամբ մակերեսային մոտե- ցումները եւ միակողմանի գնահատում- ները, որի արդյունքում ընթերցողի սե-

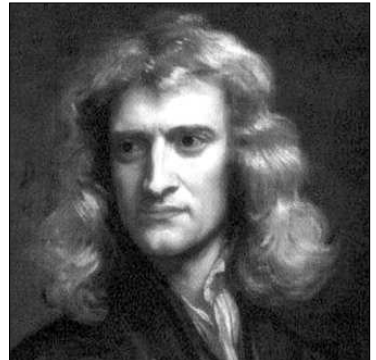
ղիսակը գրում. «Իմ շարադրանքի մեջ Մարտին Լութերի եւ ընդհանրապես նրա բարեկարգության հանդեպ իմ մոտեցու- մը չանացել էմ, որ լինի բոլորովին առա- րկայական եւ անաչառ» (էջ 7):

Վերլուծության եւ արժեքուման այդ ե- լակետների վավերագրերի, դավանա- բանական եւ աստվածաբանական սկզբնաղբյուրների բնական ուսումնա- սիրությամբ հեղինակը հաջորդաբար անդրադառնում է օրգանական ամբող- ջության մեջ ներկայացնում է Լյութերա- կան բարեփոխության աստվածաբա- նական հիմքերը (մասնավորապես՝ Վի- տենբերգյան եւ Զայդելբերգյան թեզիս- ները), ամփոփ ձեռով շարադրում աուգսբուրգյան եւ լայպցիգյան բնար- կումների եւ բանավեճի հետեանքները, ինչպես նաեւ Մարտին Լյութերի եւ Ֆի- լիպ Մելանքտոնի հետ գործակցության նշանակությունը: Այդ ամենին զուգըն- թաց Զակոր արք. Գևճյանը Մարտին Լյութերի «գլխավոր գործունեություն» բն- նական վերլուծությամբ ընդհանրաց- նում է ամփոփ ձեռով ներկայացնում է «հրապարակային բարեկարգության սկիզբը» ամրագրող փաստերը: Զուգա- հետաքար նա բնարկում է արժեքները եւ Լյութերական բարեկարգության նկատմամբ պաշտոնական Վատիկանի արձագանքները: Այդ համատեքստում

## Մեծ գիտնականը՝ Արարչի ճասից

Զավատի եւ գիտելիքի փոխհարաբերության, դրանց ներդաշնակ միասնության խնդիրը բազ- միցս է բնարկվել: Այս հիմնահարցի վերաբեր- յալ տարաբնույթ եւ հակասական տեսակետներ են արտահայտվել: Նոր շրջանի նշանավոր փի- լիսոփաներից ու աստվածաբաններից շատերը կրոնը եւ գիտությունը «հաշտեցնելու» նոր ու- ղիներ են առաջարկում. ըստ նրանց՝ հավատն ու բանական ճանաչողությունը չեն բացառում միմյանց, այլ ճիշտ գործածության դեպքում ի- րար լրացնում են: Դրանք հակոտնյաներ չեն, այլ մեկ հորձանքի երկու ակունք, երկու ճանա- պարի՝ միեւնոյն նպատակին տանող:

Զավատի աղբյուրը աստվածային հայտնու- թյունն է, եւ այս աղբյուրից ձեռք բերված ճշմար- թություններն անալոգիական են, բացառաբ- ճ: Բանական ճանաչողության աղբյուրը մարդկա- յին բանականությունն է: Ճիշտ է՝ մարդկային ճանաչողությունն անկատար է, սակայն չենք կարող այն անտեսել կամ մերժել: Ե՛ք՝ որ Աստված իզուր է բանականության լույսով օժտել Իր պատկերով ու նմանությամբ արարված մար- դուն: Սակայն Իր բուն էությանը, որպես մահա- նագու Էակի բանականություն, այն վերջավոր, սահմանափակ է: Աստված մարդուն շնորհել է ազատ կամք՝ բանական մտածողությամբ կշռա- դատելու, վերլուծելու, ընտրելու հնարավորու- թյուն. սակայն մարդկային բանականությանն ա- մեն ինչ չէ, որ մտալեի, հասանելի է: Գոյություն ունեն ճշմարտություններ, որոնք մարդկային միտքը չի կարող ընկալել, եւ աստվածային հայտնությունն է բացահայտում կեցության՝ բա- նականության անմատչելի գաղտնիքները:



Երբ անդրադառնում ենք նշանավոր գիտնա- կաններից ոմանց կյանքին եւ գործունեությա- նը, զարմանալիորեն նկատում ենք, որ նրան- ցից շատերը հավատն ու գիտությունը չեն հա- կարել իրար, այլ դրանք համարել են ճշմար- տության ստացման երկու ուղի: Խոսենք մեծ գիտնական Երվանդի մասին:

Անգլիացի ֆիզիկոս, մաթեմատիկոս, աստ- դագետ, ալքիմիկոս Իսահակ Նյուտոնը ծնվել է 1642 թ. դեկտեմբերի 25-ին (ինչն տոմարով՝ 1643 թ. հունվարի 4-ին) Մեծ Բրիտանիայի Վուլ- թորթի գյուղում: Զամարվում է աշխարհի մեծա- գույն գիտնականներից. ստեղծել է մեխանիկա- յի ու աստղագիտության տեսական հիմունքնե- րը, հայտնագործել տիեզերական ձգողության օրենքը, մշակել դիֆերենցիալ եւ ինտեգրալ հա- շիվել: Նյուտոնն է հայտնագործել հայելային հե- ռադիոսակը եւ փորձարարական կարելուա- րակ աշխատանքներ կատարել օպտիկայի բնագավառում:

1655-ից համախել է Գրանտոնի դպրոցը, իսկ 1661-ին ընդունվել է Էքսթերիքի համալսարանի Թրինիթի բոլեջը:

1665 թվականին ավարտել է Էքսթերիքի հա- մալսարանը՝ ստանալով բակալավրի գիտա- կան աստիճան:

1666 թվականին ներկայացրել է գրավիտա- ցիայի տեսությունը:

1668-ին ստեղծել է տարբեր ոսպկաններից պատրաստված հայելի-հեռադիտակը: Նույն թվականին Իսահակ Նյուտոնին շնորհվել է մա- գիստրոսի աստիճան:

1669 թ. հայտնի մաթեմատիկոս Ի. Բարրոնը, որը Նյուտոնին ուսուցին էր, նրան է հանձնում Էքսթերիքի համալսարանի ֆիզիկամաթեմատի- կական ամբիոնը: Այս ամբիոնը երիտասարդ գիտնականը ընկալվարում է մինչեւ 1701 թ.:

Շարունակությունը՝ էջ 6

## ՀԱՅՐ ԲՐԲ. ԳԵՆՃՅԱՆԻ «ՄԱՐՏԻՆ ԼՈՒԹԵՐ: ՄԻ ԲԱՐԵՊԱՇՏ ՎԱՆԱԿԱՆ ԸՄԲՐՈՍՏՈՒԹՅՈՒՆԵՐ» ԱՇԽԱՏՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

պաշտ վանականի ըմբոսությունը» (երկրորդ բարեփոխումը հրատարա- կություն, Մոսկովիթ, 2013) աշխատու- թյունը:

Ինչպես հեղինակն է վկայում, պատ- մաստվածաբանական այս բարդ հիմնահարցի համակարգված վերլու- ծությունն ամենեւին էլ ինքնակապա- տակ չէ: Աշխատությունը շարադրելիս Զակոր արք. Գևճյանը հետամուտ է մի- ճաբանական այն հիմնախնդիրների վերլուծական արժեքումանը, որոնք, հեղինակի համոզմամբ, թելադրված են եղել երկու պարագայով: Նախ նրա համոզմամբ՝ ցանկացած «... զարգա- ցած մարդ պարտավոր է իմանալ իր հաւատի ու դատման վարդապետու- թեան ընդդիմադիրների կարծիքը: Ան- տեսելը կամ դրանք սրդելը ցույց կը տան միայն տեղաբնակները» (էջ 5): Իսկ շարժառիթներից երկրորդը եղել է այն, որ «Ցայդ մեր եկեղեցու կողմից համարեա ոչինչ չի գրուել Մարտին Լութերի մասին» (էջ 6): Այլ կերպ ա- սած՝ աստվածաբանական արժեքու- մանը համահավասար հեղինակն աշ- խատանքը գրել է նաեւ հայ ընթերցողի իմացական հետաքրքրությունները բավարարելու մտահոգությամբ: Այդ ամենով էլ պայմանավորված է աշխա- տության ընդհանուր ուղղվածությունը, այն է՝ դավանաբանական զարգացում- ների շրջանակներում վեր հանել եւ վերլուծական արժեքուման ենթարկել բողոքականության հիմնադիր հեղի- նակներից մեկի կենսագրությունու- թյան եւ վարդապետական ըմբռնում- ների հիմնական գծերը:

Այդ կապակցությամբ պետք է արձա- նագրել նաեւ դրվատելի այն փաստը, որ հիմնահարցի համակարգված արժեքու- ման միտումով՝ աշխատության ներա- ծակնում հեղինակն անդրադարձել է բարեփոխողական շարժմանը նախոր- դող շրջանի Գերմանիայի հասարակա- կան-բաղադրական եւ գաղափարական կացության, ինչպես նաեւ նախաբաբե- նորոգչական շարժման մի շարք ներկա- յացուցիչների (Պիեռ Վալդր, Ջոն Վիկ- իմֆ, Յան Զուս եւ ուրիշներ) հայացքների համեմատական ուսումնասիրությանը, որով բնարկվող հիմնահարցը ներկա- յացվել է իր պատմական ամբողջության եւ գաղափարական հաջորդականու- թյան ծիրում:

դանին է դրվել օբյեկտիվ ու հավապա- րակաշխմած մի ամփոփ աշխատանք:

Այդ ամենից դժվար էլ է հետեւեցնել, որ **հեղինակն ամենեւին էլ չի սահմանա- փակվել միայն բնադատական այն մո- տեցմամբ**, թե բողոքականությունը «շեղվել է ճշմարտությունից», որ հա- րանվանության որոշեգրած կեցվածքը դատապարտելի է ավանդական եկեղե- ցու դիրքերից: Զանի որ Լյութերական վարդապետության հիմնադրությունը «բողոքական տարբեր ճիւղատրումնե- րի խողովակով թափանցել են նաեւ հա- յութեան մեջ», օբյեկտիվ մոտեցմամբ Զակոր արք. Գևճյանը ոչ միայն հաջոր- դաբար բնական արժեքուման է են- քարկում Լյութերական բարեփոխու- թյան էությունը եւ դրա հետ կապված հավաստյալի ու հասարակական այլ պարագաները, այլեւ դա կատարում է համակարգված ամբողջական մեջ այն համոզումով, որ «... մեք երբեմն շատ բան կարող ենք սովորել նաեւ մեզ նման չմտածողների տեսակետներից եւ վարք ու բարքից» (էջ 5): Անուշիկ հայացքից հակասական թվացող այս պնդումը, սակայն, դառնում է միանգամայն տրա- մաբանական եւ օրինալի այն պարզ պատճառով, որ, ինչպես աշխատանքի բովանդակությունն ու ուղղվածությունն են ցույց տալիս, վերլուծական այդ մո- տեցումը հեղինակն ընտրել է մեկ հիմ- նական նպատակով. հայ ընթերցողին հնարավորություն ընձեռել մոտիկից ծանոթանալ «Մարտին Լութերի եւ ընդ- հանրապես բողոքականության առա- ջացման» հիմնախնդրին, նրանց փաս- տարկված կերպով ցույց տալ, որ «բո- լորովին սխալ կը լինի Լյութերական մտայնությամբ առաջնորդվելը», որով էլ հետամուտ լինել **գլխավոր մեկ այլ նպատակի** եւս. «... հայ ընթերցողը, ծա- նոթանալով այդ նիւթերի հետ, առանել սիրով ու գիտակցությամբ փարոյի իր սեփական եկեղեցուն» (էջ 6, ընդգծումը՝ հոլովածագրի):

Ըննարկվող աշխատության մեջ օբյե- տիվ է հավասարակշռված մեթոդաբա- նական այս մոտեցումը կարելով ու նաեւ ավանդական եկեղեցիների եւ բողո- քականության դավանաբանական, պաշ- տամունքային եւ ծիսաստվածաբանա- կան ըմբռնումների տարբերակիչ գծերը բացահայտելու եւ բնարքար արժեքներու տեսանկյունից: Այդ մտայնությամբ է հե-

պտեղ է կարելուել նաեւ այն, որ հետե- տղականորեն ներկայացնելով «Լյու- թեր-հերետիկոսապետի» հոգեւոր պրակտիկայի հանգուցային կետերը՝ հեղինակը սեփական տեսակետները եւ մոտեցումները հիմնավորելիս ամենե- ւին չի սահմանափակվում միակողմանի մոտեցմամբ: Զեռել լինելով ծայրահեղու- թյուններից՝ Զակոր արք. Գևճյանը նպատակ է հետապնդել նաեւ իր «... կարողությունների սահմանում վեր հա- նել բարեկարգից դրական կողմերն ու մատնանիշ անել նրա թերությունները եւ այն, ինչ որ ընդունելի չի կարող լինել Զայց. Առաքելական եկեղեցու համար» (էջ 7): Այլ ամենին զուգընթաց՝ հեղինա- կը միաժամանակ հետամուտ է նաեւ «... հայ ընթերցողին հաղորդակից դարձնել Լութերի այն մտքերին, որոնք առիթ են տալիս իրաքանչիւր քրիստոնեայի լր- ջօրէն մտածելու դրանց մասին» (էջ 7):

Այդ համատեքստում Լյութերի առա- ջադրած «եկեղեցու բարեկարգության գրաւոր գործունեություն» ուսումնասիրու- թյանը համահամասար աշխատության մեջ մեծ տեղ է հաստացվել նաեւ Արե- մայան եկեղեցու միության պահպան- ման միտված գործունեության վերլու- ծությանը, փաստական Լյութի ընդհա- նացմամբ բացահայտվել եւ բնական արժեքուման են ենթարկվել «Եկեղեցու միության խորտակման» հոգեւոր եւ հասարակական պատճառները: Միա- ժամանակ հայ աստվածաբանը պատ- մական փաստերի եւ կողմերի բնար- կումների արտացոլող վավերագրերի (Հռոմի Զադրիան 2 պապի առաջարկ- ներ եւ դրանց մերժում, Վիտենբերգի խռովություն, «Յիվկալայի մարգարեներ- ի» գործունեություն, Նյուրնբերգյան ռայխստագ, Ռեգենսբուրգյան համա- ձայնություն, Տորգաւի միություն, գեր- մանական գյուղացիական պատերազ- մի եւ Ռոմա Մյունխենի դեմ պայքար եւ այլն) բնական վերլուծությամբ հան- գում է այն հետեւությունը, որ այդ ամե- նով ոչ միայն «Գերմանիայում սկիզբ էր դրում եկեղեցական միության խոր- տակմանը», այլեւ «Լյութերական բարե- կարգությունը պաշտպանելու» միտու- մով «... գերմանացի ժողովուրդը երկու մասի է բաժանում, եւ հող է պատ- րաստում կատարի պատերազմների» (էջ 333) համար:

Շարունակությունը՝ էջ 8

Սկիզբը՝ թիվ 10-11

Հայոց ինքնապաշտպանական մարտերի, դյուցազնական հերոսամարտերի բովո՞ւյն անցած հայրենիները մեր նոր եւ նորագույն պատմության անձնանոթ գիծերն են, որոնց մի մասի անհայտ գերեզմանների, մյուսների հուշարձանների առջեւ պետք է խոնարհվի ամեն մի հայ ու գոտեպնդի նրանց հաղթանակի խոր հավատքով, հայրենիքի ազատության համար կռվով մեռելու պատրաստակամությամբ եւ ազատ ու անկախ հայրենիքի պայծառ տեսիլքով՝ նրա իրական կյանքաման ու զարգացման հեռանկարով:

Նրանցից մեկն է Չեղուշ Փափազյանն էր:

Մոսկվայի համալսարանում բժշկություն սովորելուց հետո Չեղուշը նշանվեց Կոմսի (Վահան Փափազյանի) հետ:

## Նայ կանայք 1915 թ. ինքնադաշտական մարտում



Նրա կամ ամուսնանալու դեպքում պետք է հեռու մար ընտանիքից, սակայն Սոսեն, հակառակ ֆիդայիների առարկության ու Սերոբի հասցեին հնչած մեղադրանքներին, հավատարիմ մնաց ամուսնու՝ վտանգներով իր աստանդական կյանքին:

1897 թ.՝ Բաքվեի կռվից հետո, Սերոբը Սոսեն եւ մի խումբ ֆիդայիների հետ Մշո դաշտից անցավ Սասուն եւ հաստատվեց Գեղեգուզան գյուղում: Այս խումբը հասավ ջարդի սպառնալիքի ենթարկված շրջանները եւ հերոսական խոյանքներով թշնամու ջոհե: Կմբի գործունեության ծիրը հետզհետե ընդարձակվեց Բաղեշից մինչեւ Ալյաթ: Եռների բազե Սոսեն եւ նրանց ֆիդայական խմբի օրինակը վարակիչ դարձավ ոչ միայն տարուստաբույության, այլեւ ամբողջ արեւմտյան հայ երիտասարդության համար, որոնք նրանց հայրենյաց փրկության կոչին պատասխանեցին եւ Սերոբի խմբի մեջ իրեն պայքարող մարտիկներ թողնեցին: 1899 թ., երբ Սերոբը հայ դավաճան Կմբի կողմից թունավորվեց եւ մատուցված շրջապատվեց թուրք զեյապետը հայիկի զինվորների կողմից, կնոջ՝ Սոսենի աջակցությամբ 8 ժամ անընդմեջ կռվեց: Այն բանից հետո, երբ թշնամու գնդակը վերջ դրեց Սերոբի կյանքին, Սոսեն վերցրեց նրա հրացանը եւ շարունակեց կռվել մինչեւ վերջ՝ նույնիսկ այն բանից հետո, երբ իր աչքի առաջ սպանվեցին անդառնալից զավակը՝ 18-ամյա Հակոբը, եւ Սերոբի եղբայրները՝ Չաքարն ու Մյուս: Սոսեն, արցունքները կույ տալով, շարունակեց կրակի տարափը թշնամու վրա մինչեւ ծանր վիրավորվելը: Երբ կի փաշայի զինվորները փորձին երկ պանակ վիրավոր Սոսենին, թուրք հրամանատարը, զարմացած հայ կնոջ հերոսությունից, գործի չի տալիս՝ ասելով. «Այդ կինն իսկական դյուցազուն է»: Նա նույնիսկ կտահարության ծախսերով բուժեց տվեց նրա վերքերն ու նետեց Բաղեշի բանտը: Բանտից ազատվելուց հետո Սոսեն այցելեց ամուսնու գերեզման եւ չիեռացավ երկրից, մնաց ու ապրեց Վանում: «Երիտասարդ, խարոյաշ ու գեղեցիկ այդ կինը՝ պաշկին ու վայելչուկ հասակով, թափ ու վարդազեղ դեմքով, ունեւ շատ հետաքրքիր մի նայվածք, պատկառաղորդ ծախի՝ պարզ, բայց հպարտ, քաղցր ու հեղինակավոր»,- այսպես է բնութագրել նրան Կարո Սասունիի՝ իր «Պատմություն Տարոնի աշխարհի» աշխատության մեջ:

Ի վերջո Սոսեն տարագիր հայության հետ անցավ Կովկաս, հետո՝ Արեւելյան Հայաստան, տեսավ ամուսնու երազանքի իրականացումը՝ Հայաստանի անկախ Հանրապետությունը, ապա գնաց Դուլիս, այնտեղից էլ անցավ Եգիպտոս եւ հաստատվեց Ալեքսանդրիայում, որտեղ էլ 1953 թ. կնոջ իր մահկանացուն: Տարոն աշխարհի դյուցազունների կողքին մեր նորագույն պատմության այս դյուցազունին իր պատվավոր

տեղն ունեցավ. նրա վրիժառության բռնուցքը միացավ մեր ազգային պահանջների համար մյուս հերոս հայրենիների բռնուցքներին, եւ նրա օրինակով շատ կանայք ու աղջիկներ հերոսական մաքառումների ելան ենեզ ոսոխի դեմ՝ հայոց գողգոթայի ճանապարհներին: Այսպիսի հերոսուհիներ էին Նաե Սասունի կողմերում անմահացած կանայք, որոնց, ինչպես գրում է Կարո Սասունի, միշտ էլ աչքի են ընկել իրենց մարտունակությամբ, քաջությամբ, պատվախնդրությամբ, ազատատենչությամբ ու զաղափարական նվիրվածությամբ: Հնարավոր չէ ընկճել սասունցի կնոջ հոգին, ով ուզում է ապրել իր ազատ կամով: Նույնիսկ դժբախտության ժամանակ, որը ու կոծի փոխարեն նա գեթ է վերցնում եւ կռվում թշնամու դեմ: Նշանավոր ֆիդայապետ Գուրգենը, Տարո-

նոն ունեցավ. նրա վրիժառության բռնուցքը միացավ մեր ազգային պահանջների համար մյուս հերոս հայրենիների բռնուցքներին, եւ նրա օրինակով շատ կանայք ու աղջիկներ հերոսական մաքառումների ելան ենեզ ոսոխի դեմ՝ հայոց գողգոթայի ճանապարհներին: Այսպիսի հերոսուհիներ էին Նաե Սասունի կողմերում անմահացած կանայք, որոնց, ինչպես գրում է Կարո Սասունի, միշտ էլ աչքի են ընկել իրենց մարտունակությամբ, քաջությամբ, պատվախնդրությամբ, ազատատենչությամբ ու զաղափարական նվիրվածությամբ: Հնարավոր չէ ընկճել սասունցի կնոջ հոգին, ով ուզում է ապրել իր ազատ կամով: Նույնիսկ դժբախտության ժամանակ, որը ու կոծի փոխարեն նա գեթ է վերցնում եւ կռվում թշնամու դեմ: Նշանավոր ֆիդայապետ Գուրգենը, Տարո-

## Մեծ գիտնականը՝ Լորաչի մասին

Սկիզբը՝ էջ 5

1672-ին ընտրվել է Լոնդոնի թագավորական ընկերության անդամ, իսկ 1703-1723 թթ. եղել է այդ ընկերության նախագահը:

1687-ին հրատարակել է «Բնագիտականության մաթեմատիկական հիմունքները» արժեքավոր աշխատությունը:

Նյուտոնը 1695 թվականից եղել է Դրամահատության տեսուչ, ապա հատուկ որոշմամբ՝ 1699-ից մինչեւ կյանքի վերջը զբաղեցրել է տնօրենի պաշտոնը:

Գիտության մեջ ունեցած խոշոր ներդրման համար 1705-ին նրան շնորհվել է ազնվականի տիտղոս:

Մաթեմատիկական հետազոտությունների հիմնական մասը Նյուտոնը կատարել է ուսանողական տարիներին՝ 1664-1666 թթ.: Նա 23 տարեկանում է մշակել (Գ. Լայբնիցից անկախ) դիֆերենցիալ եւ ինտեգրալ հաշիվը, ստացել ֆունկցիան շարքի վերածելու բանաձևը:



Տարրալուծելով սպիտակ լույսը պրիզմայի օգնությամբ՝ Նյուտոնը բացահայտել է, որ այն յոթ տարբեր գույնի լույսերի խառնուրդ է:

Իսահակ Նյուտոնը մահացել է 1727 թվականին եւ թաղվել անգլիական ազգային պանթեոնում՝ Վեստմինստերյան աբբայությունում:

Նշանավոր գիտնականին առանձնակի հետաքրքրել են նաեւ աստվածաբանությունն ու Սուրբ Գրքի մեկնությունը: Ժամանակակիցների վկայությամբ՝ Նա մեծ հավատ ուներ եւ աստվածավախ էր: Լոնդ 1703 թ. իր զարմիկին՝ Քինգին ուղարկած նամակում հիշատակում է, որ նշանավոր գիտնականն ունի աստվածաբանական փայլուն գիտելիքներ («Исаак Ньютон», М., 1987, էջ 193):

Ուշագրավ է, որ պատմական աղբյուրների համաձայն՝ Անգլիայում ժԵ դարում, որպես կանոն, գրեթե բոլոր հայտնի գիտնականներն ունեին նաեւ աստվածաբանական որոշ գիտելիքներ կամ գոնե ընթերցել էին Սուրբ Գիրքը: Այսպես օրինակ՝ Քոլոջ հրատարակել է աստվածաբանական տրակտատներ եւ հիմնիկ հատուկ ածիքի՝ աթեիզմի դեմ «գիտական» պայքար մղելու համար, նշանավոր մաթեմատիկոս Բ. Քարրոնը հոգեբանական էր, Հոկոզ գրել է աստվածաբանական ուսումնասիրություն՝ Բաբելոնի աշտարակաշինության վերաբերյալ: Նյուտոնի աշակերտների ու ընկերներից ոմանց միևնույն ժամանակ նաեւ աստվածաբաններ էին: Հայտնի է նաեւ, որ Նյուտոնի ազգականներից շատերը հոգեբանականներ էին. կրոնի, աստվածաբանության ու փիլիսոփայության նկատմամբ ունեցած հետաքրքրությունը նրան ժառանգաբար էր փոխանցվել: Պատահական չէ, որ դեռեւս մանկության տարիներին նա ընթերցում էր Սուրբ Գիրքը, քննարկում եւ վերլուծում իրեն հուզող հարցերը:

Նյուտոնի՝ կրոնական բովանդակություն ունեցող բազմաթիվ ձեռագիր աշխատություններ մինչ օրս հրատարակված չեն: Մեծ գիտնականի աստվածաբանական երկերի՝ որոշ չափով ամբողջական ժողովածուի խմբագիրը եպիսկոպոս Չորլսն է. վերջինս մեծ գեղազավորություն է ցուցաբերել՝ հրապարակման համար ընտրելով այն ձեռագրերը, որոնց հետեւիկոսական մտքեր ու տեսակետներ չեն բովանդակում:

Մի փոքր ավելի ուշ անգլիացի օպտիկ Դ. Բրյուսթերը մանրամասնորեն ներկայացնում է Նյուտոնի կենսագրությունը՝ բազմաթիվ նորահայտ փաստաթղթերի հրապարակմամբ: Նա անկեղ պանում է ներկայացնել ու հիմնավորել, որ նշանավոր գիտնականը կատարյալ ու անթերի էր բոլոր ոլորտներում, այդ թվում նաեւ՝ որպես ուղղադավան քրիստոնյա:

Նոր կենսագիր Լ. Մորը որոշակի նպատակադրվածությամբ չուներ. ուսումնասիրելով մեծ գիտնականի արխիվը՝ նա հայտնաբերում է աստվածաբանական բնույթի բազմաթիվ փաստաթղթեր, որոնք խիստ մերժելի են քրիստոնեական ուղղադավան վարդապետության դիտանկյունից:

Հարունակելի  
Երկի ՄԱՆԱՄԱՆ  
Հարունակելի

Պատմական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

Սկիզբը՝ էջ 5

# ԵՂԻՇԵ ՓԱՐԵՆՉ

## ԱՆԽԱՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՆ ԱՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱՂԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՍԿԻՂԲԸ՝ ԹԻՎ 11

Ստեղծագործական վիճակն ինքնին դուրս է սովորականից, անսովոր է, ծայրահեղ է և եհեռու է ինքնագաղութնոյցից: Այդ մասին ինքեալ Ղազարուն է գրել: Զարեմեց չէր կարող «Ապստեա-  
կան» ռապսոդիան գրել եւ հաւա-  
գիստ գրութեւ փողոցում: «Ա-  
պստեականք» գրելիս մեկ ուրիշ  
աշխարհից եկածի պէս է եղել  
որ սեյակիցի դուրս է եկել, մտել  
կողոզի սեյակում մարդու մի  
կողմ մտաւ եւ գրուցի բռնելիս  
կտաւ: Մի ամբլակի պատմուի-  
թեան էլ կապակի է այդ պահի-  
թեան: Զեր կարող գրական բուն  
բանավեճերի մէջ լինել պրոլե-  
տարական գրողներին ասոցիա-  
կան մի ամբողջ խմբի հետ եւ  
վերաբերմունքը, հողվածներինց  
բացի, չարտահայտել մարդկա-  
յին հարաբերութիւններին մէջ ու  
Եսիգրաւմներուն: Սա ոչ թէ ան-  
զգապիթեան է, այլ անգլայ բնա-  
կան վիճակ, որովհետեւ Զա-  
րեմեց ապրում էր այնպէս, ինչ-  
պէս գրում էր, գրում էր այնպէս,  
ինչպէս ապրում էր: Ընդուն'ում  
եւե Զարեմցին որպէս հանճա-  
րեղ գրող, ուրեմն արեւել է ընդո-  
ւնէր նաեւ նա Վարդ պաշտ  
դրեւորդուն: Այս ազատութիւ-  
նը երբեմն նոյնիսկ գրական եր-  
կերում անցել է թվայալ  
«պաշտածնոցին» ասիմանը եւ  
թափանցել կյանք անոն խոսքի  
կամ խոսք դարձող կյանքի մէջ:  
Օրինակ՝ Մազգային, Արմիկին,  
Արուսիկ ներկոված շարքեր:  
Մազգայինի հասցեագրածնալ շատ  
բաց կերպագրութիւններ ունե-  
ցող է առաջիկ անտիպ մի տնե-  
տի վրա գրել է. «Ապագա Ֆրոյ-  
դին»:

Հանճարը հուշում է եւ իրեն հասկանալու ուղի է ցույց տալիս, իսկ Չարենցի մասին գրողներն այսօր էլ շարունակում են նրան սեղմել-շրջապատել մտավոր կաղապարների մեջ, ինչի դեմ նա կռվեց ամբողջ կյանքում:

Չարեցից համար ամենամեծ բարոյականությունն ազատու թողնելն էր, կո կամքի ու ներաշխարհի պատշաճորդ դրսեորումը: Դա է լիատեսաղ, որ և օրգա-նապեց էր իսնդորդուն շիննու բարեկերթութան դնմակով քո-ղարկվածներին: Իր օրագրերի մեջ ևս շատ խիստ խոսքեր է ա-նել գրական ևլ բաևի անմանց հասցեին. ինչո՞ւ, որովորդուն տե-սանկետով տարբեր էին, եւ իր կարողանում հանրային ու մշա-կութային եռուն կյանցի մեջ հաշտվել նրանց մարդկային տեղեղագործական առն ու մե-ռյալ խառնվելից ետս:

Ինք՝ Չարեանը, երբեք դիմակ չդրեց, մշտապես այն էր, ինչ կար։ Դրա համար չէր հանդուրժում երկդիմությունը, ներքին ու արտաքին պահվածքի տարբերությունը։ Իսկ նրա շուրջը դիմակավորված մարդիկ էին. դա պայմանակալորված էր ոչ միայն ժամանակի թելադրանքով, այլև նրա բուն մարդկային բնույթով։

Զարեհն իր կյանքը վերածեց  
լեգենդի, դարձավ առեղծված թե՛  
իր ժամանակակիցների, թե՛  
հետևորդների համար, և դա՝ գի-  
տակցական կյանքի առաջին իսկ  
օրերից:

Այդ առերժանում ու լեգենդը պայմանավորված են նրանով, որ Չարենցը կատարեց իր ներքին գանձակերտը մեծ, իր ասանդ պես ղարձակ Վերմոր, իսկ նույնն էլ թե՛ հետամտ: Վերմորը՝ Երեւանի քաղաքի անհայտ քաղաքում, ինչը ոչ թե մայրաքաղաք էր, այլ «մայրաքաղախ» (Գ. Սահարի): Վերմորը՝ մարդկային ու հսկային հարաբերությունների բարբառյալ բարդերի պայմաններում: Վերմորը՝ ազդեցիկ երկրում եւ ակերված անվտանգ տրոլկորի մեջ, ուր բարձր արվեստի պահանջները հասցված էին կանաչ-գույնի, եւ ուր Չարենցն պէս անհատականությունն չգտնեց ի լի-նես, հսկ լիւնտու ղեւանդ է՝ փ-

տի վերաևար (ինչն եւ եղալ): Դա այդպէս է, որովպիտեւ որդոյթան տեղս միշտ էլ միշակուողն է: Միշտ էլ ճաշակներն ու զափա-  
հիշները հարմարեցվում են մի-  
շակին: Միջակ միշտ ընդունելի  
է, որդոյթան տեր, որոշող, կար-  
գադրող: Իսկ համեմար, ի՞նչ ո՛ր  
մնաց Գերմարդը, պիտի ծաղոյի,  
հալածի, պիտի տախէն, որ ևս  
կարծում ունենա որդոյթան տերե-  
րից, այսպէս նրան ամեն կերպ  
պիտի փորձեն կտորել, խեղել եւ,  
ի վերջոյ, չլացակն:

Չարենցն զգում էր իր գերմարդ լինելը: Իր ինքնագնահատությունները դրա ճիշտ վկայություններն էին:

«ԻՆՁ»  
Քո անունի, Չարենց,  
Ասոնասն է՝ «Արեւ» -  
Եվ բառն - հանճարեղ...

Զարեկն իր արժեքն զգում էր թե՛ ազգային մշակույթի, թե՛ համամարդկային քաղաքակրթության մեջ եւ իր մեջ իրենով գնահատում հայոց հանճարը:

Որպես անհատականություն՝ Չարենցը շատ բազմախիտ էր։ Օգտվելով Ուիլյամ Ջեմսի հոգեբանական վերլուծության սկզբունքներից՝ կարող էր հասնել, որ Չարենցի մեջ կայ երեք բնական անհատը, եւ համարային անհատը, եւ հոգեդրո անհատը, ով մշտապես տրվել է ինքնագնահատության (տե՛ս Մ. Джемс, «Психология», М., «Педагогика», 1991, էջ 80-88):

Այս ամենի հիմքը նրա կենսասիրությունն էր, անսպառ ընդգրկունությունը:

Չարենցի բացառիկության ա-  
ռեղծվածը շրջանակված է նրա  
մարդկային նկարագրով, հոգե-  
բանական կերտվածքով եւ մտա-  
ծողության բնույթով: Երեք դեպ-  
քում էլ կա արտաքուստ անհաս-  
կանալի, անբացատրելի մի վի-  
ճակ, ինչն էլ նրա անունն ու գոր-  
ծը պարտիրում են արտասովորու-  
թյամբ:



Զարեցի առեղծվածը պայմա-  
նավորված է նրա ներքին ու ար-  
տաքին ազատությամբ: Այդ ա-  
զատությունն է, որի քի սկզբանե  
շրջապատի համար նրան դարձ-  
րել է պարզականոս: Այդպիսին էր  
ևս էլ մարդկային հարաբերու-  
թյուններում, ե՛լ գրական-աշխա-  
տանքային մառօրյաում, ե՛լ  
ստեղծագործելիս: Նրա հոգես-  
տեղծագործելիս:

Նախկան ազատությունը կանխորոշված է ազատության այն չափով, ինչը ներքին պահանջներով մոտենում է անասանմանությանը, այսինքն՝ ա՛յն, ինչ ունի կյանքն իր երեսացող ու չերեսացող կողմերով: Իսկ Չարենցի ամբողջ ստեղծագործությունն իր կյանքի վեպն է՝ ժամանակի հանրային-քաղաքական իրադարձությունների հարուստ խորանայարով:

Չարենցը ոչ միայն իր տեղն էր  
դրոտում աշխարհում, այլև աշ-  
խարհի տեղը՝ իր մեջ: Աշխարհը  
սրա համար սկզբում Կարսն էր,  
հետո՝ Ջայստանը, ապա՝ Ռու-  
սաստանը, այսուհետև՝ համայնա-  
աշխարհը: Նույն կերպ հոգեւորոր-  
աշխարհը նրա համար սկզբում  
Տեյրանն էր, հետո իր ժամանա-  
կակից ռուս էմիգրացիոն գրող-  
ներն էին, այսուհետև՝ ամբողջ  
համաշխարհային մշակույթը:  
Աստվածաշնչից մինչև XX դար՝  
ընդուպ Տեյրան Ջոյի «Ռդիստան»  
ընթերցել: Չարենցն իր սկզբից ետե-  
րը

զգում էր ամենամեծ չափումսերից գոյացած հարաբերությունների մեջ՝ բանաստեղծ ու աշխարհի, աշխարհի եւ բանաստեղծ:

Աշխարհը նրա համար բնակեցված չէ կենդանի, իրական մարդկանցով, հազեցած մարդկային կյանքը կազմող զգացմունքների անորոշությամբ: Առաջին իսկ բանաստեղծություններից միկնէ վերջինների՝ իրական-առարկայական կյանքը՝ որոշակի անուն ունեցող որոշակի մարդկանցով ու հարաբերություններով: Չառեցը տեղադրվում է գրական տնօրեն: Այդպես նրա տեսնա-գործությունը բնակեցված է սիրելի ու թշնամի գոյություններով, գրական ու քաղաքական դեմբել-ծով է բաքստակ է անցյալ դարձող օտերի կենդանի թոխիով:

Զարեկն շատ հստակ գզում էր պահի ու հավերժության հա-  
րաբերությունը: Ինքն անցըն-  
հատ պահի մեջ էր, ժամանակ  
իրական շարժման մեջ, բայց ե-  
ր, պահի ու ժամանակի շարժման  
մեջ լինելով, մշտապես հավիտե-  
նության հետ էր: Պահը դարձ-  
նում էր հավիտենություն, խո-  
սում էր հավիտենության հետ: Ի-  
նքն տեսնում էր իր գրական ան-  
միջական միջավայրի մեջ, բայց  
ե գզում ճոճերսի, Լարենցադու-  
ր, Ղանտուր, Գյոթեի, Պուշկինի, Ս-  
յուսկինի, Յուսուկյանի, Տերյանի,  
Վյուսկինի կողքին: Լույսը նաեւ  
կենցաղում՝ գրասենյակի առջեւ  
իսկն էր, գրասենյակի դիմաց՝  
Բոլորայի արձանը:

## Շարունակելի

**Դավիթ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ**

Բանասիրական գիտ. դոկտոր,  
պրոֆեսոր

# ՆՎԻՐԱԲԵՐՈՒՄ

ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, Մայր վճռո Բ Ելիմարծի «Խրիմյան» թանգարա- ի տնօրէն, արվեստագետ Շահնէ Խաչատ- ռյանը մայիսի 21-ին Մարտէի Սրբոց թարգ- մանկաց եղեղեցուն կից իրաւիժմով իրավիժ- ված Էր Հայոց եղեղէն 100-ամյակի իշխ- տակման շրջանակներով դասախոսու- թլուն կարգով՝ ցեղասպանութլան արծա- լանքները հալ կերպարկեստուն թմայլով:

վում են Մայր Աթոռի հովանու տակ գործող Ռուբան Սեւակի անվան նորաստեղծ թանգարանում:

Մախոխյանը ծնվել է ՍԵՆ ծովի ափին գտնվող Տոապիզոն քաղաքում: Նախնա-

կանապես ամրապնդել են նրա՝ ծովա-  
կարգությամբ զբաղվելու ձգտումները: 27  
տարի Բեռլինում ապրելուց եւ եվրոպա-  
կան տասնյակ քաղաքներում ցուցադր-  
վելուց, բացում մոգականների առժամա-



Հաջորդ առավուտ հաշատրոյանի ելոյթից ազդված մարստեաբնակ Տիգրան-Արմանոյ Մուրաֆյանի իր տուն ե հրավիրուոն նրան ե ցոյց տալիս հայտնի վարպետ, ծովակալ-հրէ վարդան Մախոխյանի (1869-1937) երեք պատկերները ե ի ստորե նկիրելով Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածինի՝ խնդրել ե նկիրատվութուններ տեղ հասցնել:

Եվ ահա այս ներհուլիչ ծովանկարներն արդեն ժամանակավորապես գուլաղո-

կան կրթությունն ստացել է Կարսի Սահասարայան վարժարանում, ապա մեկնել է Գերանասիա, ընդունվել Բեռլինի Գեղարվեստից ակադեմիա, աշակերտել ընանկարիչ Օյգե Բրախտիս, որից հետո՝ Լորդեզացի ծովակարիչ Հանս Գուդիցի՝ 1894 թ. մեկնել է Ղրիմ, ծանոթացել Հովիվ Այվազովսկու հետ։ Հանձարել ծովակարիցի հետ բարեկամությունը, շփումները, գույուսները, խոսիտուկները մեղսեցան

Նալույց, շատ ու շատ երկրներում ճամփորեկուց հետո վերջնականապես հանձնարված է գտել Ֆրանսիայի՝ Միջերկրական ծովի կամարները Նիցաց քաղաքում, ուր կային իր հոգու պահանջները բավարարող բոլոր հնարավորությունները՝ ծովի իր բոլոր «կերպարանախոյունները»։ Մախիթյանը ոչ միայն փարիզյան «Մալուխ» ցուցահանդեսների ապոլիդ մասնակից էր, արեւ իր աջակցությունը

Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնիս կաթարեղ-  
ված կտակները եւս կկարգի անկերէ նե-  
րապարուսների ծնունդ եւս նրա բազում  
ծովակարների ունէ ունէ իրենց արմատի  
տեղը: Ժայռոտ ծովափեր ներկայացնող  
այս երեք պատկերները, որոնք նաեւ կկար-  
գի հոգեկան վիճակները, խափարցող դեպի  
լույս ձգտելու բուն ձգտումներից եւս, այ-  
սոր այլեւս հայոց հոգեւոր տան ամենեւե-  
րին սեփականութուն եւս:

U. U.

1915

թ. հունվարյան «Արարատում» հրապարակված է Ամենայն Հայոց Գեղորդ Ե Սուրենյանց Կաթողիկոսի 1914 թ. դեկտեմբերի 28-ի թիվ 1990 հայրապետական կոնդակը:

«Հարձեալ լսեմք ի Հայաստան աշխարհէ գործք եւ զաղաղակա անօգնական եւ անպաշտպան սիրելի զաւակաց: Փոտեք արդէն, զի ի վերջին աւուրս յանկարծակի թշուառութիւնք եւ սոսկալի արհալիրք եկին հասին ի վերայ զաւակացս, յորոց բազումք թողեալ զհայրենի տունս եւ զամենայն ստացուածս իւրեանք ի Տաճկա-Հայաստանի եւ յԱնուպատականի, սարափախար եւ իշխակորոյս լեալ, փախեան ի ասիանոս մեր եւ այսոր հազարաւոր թշուառ կանայք եւ անեղ մանկունք եւ ծերք, ժողովեալ աստ ի Ս. Էջմիածին, ընդ հովանեաւ Սարգի Սթորոյս, խնորհել ի Մէջը Գազուլթիւն»,- ասվում էր կոնդակում:

Այս կոնդակով Կաթողիկոսը Մայր Աթոռում հիմնում էր եղբայրական օգնության կարգադիր հանձնաժողով՝ նշանակելով անդամներ 3 եպիսկոպոսի եւ 3 վարդապետի: Ս. Էջմիածնի կարգադիր հանձնաժողովը, իբրեւ դեկավար մարմին եղբայրական օգնության տեղական հանձնաժողովների, կոչված էր լինելու ամենաբազմապիսի աջակցություն ցուցաբերող հայ գաղթականների:

Տեղական առաջին հանձնաժողովներ կազմակերպվել էին ավելի վաղ: Դեռ 1914 թ. նոյեմբերին Կաթողիկոսի հանձնարարությամբ Երեւանի փոխթեմական Խորեն եպիսկոպոս Սուրբաբեկյանը, Հովհաննես Թումանյանի, Շիրվակապետի, Երեւանի քաղաքագլուխ Ամբաստանապետ Գևորգի Լեւոնյանի եւ Թիֆլիսի Լեւոնյանի դպրոցի տեսուչ Հովսեփ Խուրանցիի հետ մեկնելով Իզդիլ, տեղում կազմակերպել էր եղբայրական օգնության հանձնաժողով, որը պետք է ընդուներ եւ առաջին օգնություն ցուցաբերող գաղթական առաջին խմբերին: Հետագայում, ինչպես տեղեկանում ենք «Արարատից», երբ «փախստական-գաղթական տաճկահայերի հոսանքը սկսուեց՝ Վեհափառի հրամանով Իզդիլ ուղարկուեց Ս. Քարեթի վարդապետը՝ տեղական Յանձնաժողովի հետ ընդունելու եւ պատասխանելու թշուառ գաղթականներին եւ կազմակերպելու նրանց փոխադրությունը գործը: Իսկ Արիստակես վարդապետն էլ զնաց Սարգարա գիւղը՝

## Հայոց ցեղասպանությունն «Արարատի» էջերում Եղբայրական օգնություն գաղթականներին եւ 70-ամյա կնոջ 3 ռուբլին

Արաքսի եզերքը, այնտեղ սնունդ մատակարարելու եկող գաղթականներին եւ ճանապարհելու Ս. Էջմիածին. իբրեւ օգնականներ Սարգարա գնացին Սարգարապատի գործակալն եւ ճեմարանի ուսանողները»:

Դեկտեմբերի վերջին, երբ լուրեր են տարածվում նոր գաղթական խմբերի մասին, անհրաժեշտ է դառնում կազմակերպել նոր հանձնաժողովներ: Ստեղծվում է Ս. Էջմիածնի եղբայրական օգնության կարգադիր հանձնաժողովը, ինչպես նաեւ՝ տեղական հանձնաժողովներ Երեւանում,

դապետը, Ալեքսանդրապոլի Յանձնաժողովն էլ գործում է Ս. Արտակ վարդապետի նախագահությամբ»:

Գեղորդ Ե Կաթողիկոսը դեկտեմբերի 28-ի հայրապետական կոնդակով եղբայրական օգնության կարգադիր հանձնաժողովի անդամներին հրահանգում էր տեղական հանձնաժողովների հետ համագործակցաբար տեղում կազմակերպել իրենց բնակավայրերը լքած հայ գաղթականների մասին, նրանց ցուցաբերել բժշկական, նյութական եւ հոգեւոր աջակցություն:



Հին Նախիջեանում եւ Ալեքսանդրապոլում:

1915 թ. հունվարին արդեն այս մասին «Արարատը» գրում է. «Բոլոր գաղթականներին խնամելու համար կան տեղական «Եղբայրական օգնության Յանձնաժողովներ» Վեհափառ Հայրապետի բարձր հովանաւորութեան ներքո: Ս. Էջմիածնում Վեհափառի 28-ի կոնդակով կարգուած է «Եղբայրական օգնության» Ս. Էջմիածնի գլխավոր կարգադիր Յանձնաժողովը, որի անդամներն են Ս. Տ. Եփրեմ, Բագրատ եւ Մատթէոս եպիսկոպոսներ, Ս. Տ. Քարեթի, Բաբգէն եւ Կորնէս վարդապետներ: Երեւանի Յանձնաժողովը գործում է Ս. Խորեն եպիսկոպոսի նախագահութեամբ, Հին Նախիջեանի Յանձնաժողովը Ս. Ներսէս եպիսկոպոսի նախագահութեամբ, իսկ Կիլիկիայի Նախագահն է Ս. Սիւն վարդապետը»:

«Յանձնաժողովի անդամները մի կողմից հայ էին մատակարարում, տաք կերակուր, թէ տալիս եւ երկու երեք օր հանգստանալուց ու տաք շորեր տալուց յետո՛ւ՝ նրանց ճանապարհում էին Էջմիածնի զաւտիկ հայաբնակ գյուղերը»,- տեղեկանում ենք «Արարատի» ապրիլ-մայիս համարից:

Այս առումով ուշագրավ է 1915 թ. հունվարի 24-ին Մայր Աթոռում կայացած եղբայրական օգնության կարգադիր հանձնաժողովի նիստի արձանագրությունը՝ գյուղերում օգնականներին խնամելու եւ սննդի գործի կազմակերպության վերաբերյալ: Ինչպես տեղեկանում ենք այս գեղուցագրից, փորձ էր արվում անել նախաժամիրկն առավագույնը բոլոր խնդիրներին համակարգային լուծում տալու համար: Իսկ առավագույնը հետեւյալն

նական գաղթական եղբայրներին:

«Լիայոյս ենք եւ հաւատամք, զի հոգեւոր եւ սիրելի որդիք մեր, որպէս ցարդ նոյնպէս եւ յետ այսորիկ, ի նկատի առեալ զանչափ պահանջս եւ զբազմադիմա կարիս Հայոց Վասպուրականի, Սանազկերտի, Ալաշկերտի, Բասենի, Բաղէշի, Տարնոյ եւ այլ վայրեաց Հայաստանի, օգնեցնել լիառատ նուիրատուութեամբ իւրեանց յօգուտ եւ սփռուած տարաբախտ եւ բազմաբախտ որդուց մերոց, որք այսօր ի ճոխային պայմանս անցուցանեն զաւուրս իւրեանց»,- մասնավորապէս ասվում էր Կաթողիկոսի 1915 թ. հուլիսի 10-ի կոնդակում:

Օգնություն ձեռք էին մեկնում հայաշատ բոլոր քաղաքներից: 1915-1917 թթ. «Արարատի» համարներում մանրամասն բաւերելուց ետք հրապարակված են հայ գաղթականների օգտին Մայր Աթոռ ուղարկված բոլոր հաշիվները, նվիրատուների անունները:

3 միլիոն 187 հազար 778 ռուբլի եւ 65 կոպէս, այսպիսին է երեք տարիների հանգանակաւորների վերջնական հաշիվը:

Նվիրատուների ցուցակում մեզ հայտնի եւ անհայտ բազմաթիւ անուններ են, ազգային, եկեղեցական եւ օտար կազմակերպություններ: Նրանցից, սակայն, ինչպես 1915 թ. «Արարատը», այնպես էլ այսօր մենք, չենք կարող չափանշաններով 70-ամյա շուրջի ծամարա հաշտարկանքին: Այսօր էլ չափազանց սրտաշարժ է ինչպէս Հայոց Հայրապետի ուղղած նրա նամակը, որ հրապարակել է «Արարատը»: Նամակում աղջտա եւ անօգնական կիւնը պատմում է, թե ինչպէս է իր տկար մարմնով կարողացել հայթայթել օգնության դրամը:

«Ինքս 70-ամեայ մի պառաւ եւ արջատ կին եմ, մեր ազգի տառապանքները ինձ անչափ ցաւ են պատճառում, բայց ձեռքով ոչինչ անել չի գալիս: Ուստի իմ մէջքով 300 կոմ ջուր կրելով եւ վաճառելով, ստացել եմ 3 ռուբլի (կուռք 1 կոպէկով), որը ուղարկում եմ Ս. Օծուրեանի, խնամարարք խնդրելով գործադրել ըստ Ձեր բարեհայեցողութեան»,- իբրեւ Կաթողիկոսի խոսքի ծառա՝ գրում է շուշեցի կինը:

Սա աստվածաշնչյան այրի կնոջ կենդանի օրինակն է՝ իբրեւ խրատ ու դաս բոլոր ժամանակների մարդկությանը:

Հեղինակ ՄԱՐՏԻՆ

## ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ «ՄԱՐՏԻՆ ԼՈՒԹԵՐ» ՄԻ ԲԱՐԵՊԱՇԵՑ ՎԱՆԱԿՆԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Սկիզբ՝ էջ 5

Անդրադարձնալով յուրաքանչյուրի մարդկային պայմանների եւ «բողոքական» անվան ստուգաբանությանը՝ Հայկո արք. Գլխաւոր մատնանում է Հայալիքի առաջին եւ երկրորդ ռալիստազներին դերը եւ փաստերի ընդհանրացմամբ եզրակացնում. «1529 թ. Հայալիքի ռալիստազի ապրիլի 19-ի նիստում յուրաքանչյուրին իրենց կատարած բողոքների պատճառով կոչւում են բողոքականներ»: Այդ օրուանից սկսած այլեւ բացահայտ էր դարձել, թէ Գերմանիան բաժանուել է երկու մասի՝ կաթոլիկ եւ թողութական» (էջ 386): Հեղինակն այդ համատեքստում է քննարկում նաեւ Էրազմ Ռոտերդամացի - Մարտին Լյութերի հակամարտությունը, ինչպէս նաեւ՝ Մարտին Լյութեր - Ուլրիխ

Յվիլգիլի առնչությունները, ուր առանձնահատուկ քննարկման նյութ է դարձնում շվեդացարական եւ գերմանական բարեկարգիչների վարդապետական ըմբռնումները, որոնք պատմությանը հայտնի են «Մարտիրոսյան հոդվածներ» վերտառությամբ (որտեղ ճշգրտված չէ միայն իրական Գոյափիլոսոփայն խորհրդի՝ «Տիրոջ Մարմնի եւ Արեան» դավանական ըմբռնումը, էջ 398-400):

Քննարկվող աշխատության արժանիքների շարքում պետք է թվարկել նաեւ թուրքերի եւ թուրքական արշավանքների նկատմամբ Մարտին Լյութերի ունեցած վերաբերմունքի քննական արժեւորումը: Այդ նպատակով հեղինակը ոչ միայն անդրադառնում է Լյութերի «Յաղագս պատերազմին ընդդէմ թուրքաց», «Յոգորդ աղօթից» ընդդէմ թուրքաց» աշխատություններին

նկատմամբ Լյութերի դիրքորոշմանը: Եվ փաստական նյութի վերլուծությամբ Հայկո արք. Գլխաւորը հետեւողական մոտեցմամբ բացահայտում է այս հարցում Լյութեր բարեկարգիչ մոտեցումների հիմքերը եւ անդրադառնալով թուրքերի, Լյութերի խոսքով ասած, «դեւերի մի հսկայ զանգաւածի» դէմ «գեներով եւ զաղափարախօսական» պայքար ծավալելու անհրաժեշտությանը՝ հանգամանորեն քննական արժեւորում է ենթարկում եւ գնահատում յուրաքանչյուր այդ մոտեցումների հիմքում ընկած հոգեւոր կողմնորոշիչները, մատնանում դրանց դրական եւ անընդունելի կողմերը:

Հարուկակէի  
Մուշական եպս ԺԱՄԱՐՏԻՆ

## ԵՐԽՍՏՈՒՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրօնական, մշակութային, լրատվական երկաթաբաթեր

Հիմնադիր՝

Մայր Աթոռ Սուրբ

Էջմիածին

Հրատարակիչ՝

«Երիտասարդ Հայաստան»

թերթի խմբագրություն

Գլխավոր խմբագիր՝

Մատիկ Ստամբուլյան

Գրական վարչական՝ 624

համագործակցական հասցէ՝

Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին

Հեռախոս՝ 517197

Էլ. փոստ՝ gh@etchmiadzin.am

astghikstam@gmail.com

web կայք՝

kh-tert.livejournal.com

krishayas.wordpress.com

Ստոր. տպագր. 2.7.2015 թ.

Տպագրական՝ 2100

Գինը՝ 50 դրամ